

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Fadjukoff, Päivi; Pulkkinen, Lea; Kokko, Katja

Title: Identiteetin kehitys aikuisuudessa työn ja perheen elämäalueilla

Year: 2020

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Suomen psykologinen seura, 2020

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Fadjukoff, P., Pulkkinen, L., & Kokko, K. (2020). Identiteetin kehitys aikuisuudessa työn ja perheen elämäalueilla. *Psykologia*, 55(4), 212-226.

Identiteetin kehitys aikuisuudessa työn ja perheen elämänalueilla

Tutkimuksessa selvitettiin identiteetin muotoutumista aikuisuudessa työn, parisuhteen ja vanhemmuuden alueilla. Osana Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimusta toteutettiin puolistrukturoitu identiteettihaastattelu ikävuosina 27, 36, 42 ja 50. Tutkittavien ($N = 221-291$) identiteettistatus (selkiintymätön, etsivä, omaksuttu tai saavutettu) määritettiin kullekin kolmelle elämänalueelle. Lisäksi selvitettiin, liittyykö identiteettistatus eri ikävaiheissa samanaikaiseen elämäntilanteeseen. Nuorilla 27-vuotiailla miehillä, joilla ei ollut koko-aikaista työtä, oli muita tyypillisemmin etsivä työidentiteetti. Saman ikäisillä naisilla vakinaisen parisuhteen puuttumiseen liittyi etsivä parisuhdeidentiteetti. 36-vuotiailla miehillä lapsettomuus liittyi etsivään tai selkiintymättömään vanhemmuusidentiteettiin. Myöhemmin yhteys elämäntilanteen ja identiteettistatuksen välillä näkyi selkiintymättömässä identiteetissä: selkiintymätön työidentiteetti oli yleisempää ilman koko-aikaista työtä olevilla miehillä 42-vuotiaana ja naisilla 50-vuotiaana, selkiintymätön parisuhdeidentiteetti ilman parisuhdetta olevilla miehillä ja naisilla 50-vuotiaana ja selkiintymätön vanhemmuusidentiteetti lapsettomilla naisilla 42-vuotiaana. Tulokset osoittavat, että elämäntilanteet ovat yhteydessä identiteetin muotoutumiseen läpi aikuisuuden, mutta yksilöllinen vaihtelu on suurta. Myös saavutettua identiteettiä esiintyi kaikissa ikävaiheissa ja kaikissa elämäntilanteissa olevilla miehillä ja naisilla.

Avainsanat: identiteetti, aikuisikä, elämänalueet, pitkittäistutkimus, työ, parisuhde, vanhemmuus

Identiteetin muotoutuminen läpi elämän kestävässä prosessina

Identiteetin kehitys on yksi keskeinen nuoruuteen ja aikuistumiseen liittyvä kehitystehtävä (Erikson, 1968). Identiteetin kehittyminen merkitsee tasapainon etsimistä ja löytämistä oman itsen pysyvän ytimen sekä itsessä tapahtuvien muutosten välillä sekä subjektiivisen ja objektiivisen näkökulman välillä. Psykologisena käsitteenä identiteetti on yksilön sisäinen rakenne, joka sisältää sekä tavan, jolla hän käsittelee kokemuksiaan, että sen, mitä asioita ja kokemuksia hän pitää itselleen merkittävinä (Marcia, 1993).

Nykypäivän länsimaisille yhteiskunnille on ominaista yksilöllisten elämäntapojen ja valintojen korostaminen, arvojen suhteellisuus sekä toistuva tarve rakentaa sosiaalisia suhteita uudelleen elämäntilanteiden mukaan (mm. Côté & Levine, 2002). Identiteetin on siksi oltava joustava ja avoin sopeutuakseen vaihtuviin elämäntilanteisiin ja vastatakseen eteen tuleviin kysymyksiin. Identiteetti ei olekaan staattinen rakenne, joka pysyy muuttumattomana nuoruuden valintojen ja päätösten

jälkeen. Esimerkiksi lyhytaikaiset työsuhteet ja työpaikan vaihdokset, muutot, läpi elämän kestävä opiskelu, parisuhteiden kariutuminen tai uusperheen perustaminen edellyttävät omien arvojen, valintojen ja sitoutumisen – siis identiteetin – jatkuvaa pohdintaa. Identiteetin vahvistuessa elämän keskeisillä alueilla ihmiselle kasvaa varmuus siitä, että hän haluaa ja voi saavuttaa järjestyksen ja tarkoituksen elämäänsä (Erikson, 1968). Saavutettu identiteetti vahvistaa näin yhtenäisyyden, jatkuvuuden ja elämäntilanteiden kokemusta (Fadjukoff & Pulkkinen, 2006).

Tässä artikkelissa analysoidaan identiteetin muotoutumista aikuisuuden eri ikävaiheissa työn ja perheen elämäntilanteilla eli työidentiteetin, parisuhdeidentiteetin ja vanhemmuusidentiteetin osalta sekä selvitetään, onko identiteetillä näillä elämäntilanteilla eri ikävaiheissa yhteyttä samanaikaiseen työ- ja perhetilanteeseen. Tutkimus perustuu suomalaisen Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimuksen osana tehtyihin identiteettihaastatteluihin, jotka ajoittuivat ikävuosiin 27, 36, 42 ja 50. Nämä ikävaiheet edustavat nuorta aikuisuutta, varhaista keskiäikuisuutta, keskiäikuisuutta sekä alkavaa myöhempää keskiäikuisuutta (Lachman, 2004). Tutkimus pohjaa siis poikkeuksellisen laajaan haastatteluaineistoon ja kohdistuu tiettyyn, vuonna 1959 syntyneiden ikäkohorttiin. Vaikka aiempi tähänkin aineistoon perustuva tutkimus osoittaa, että identiteetti rakentuu elämän eri osa-alueilla usein eri aikaan ja erilaista vauhtia (esim. Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko, 2005), aiempaa tutkimusta elämäntilanteiden ja identiteettitilanteiden välisistä yhteyksistä aikuisuudessa ei ole tiedossamme.

Identiteetti yksilön sisäisenä rakenteena

Kuten Erikson (1950, 1968) kuvaa, identiteettikysymysten ratkaiseminen tukee yksilön kykyä kehittyä ja ratkaista myönteisesti aikuiselämän kehitysvaiheissa keskeiset läheisyyden, generatiivisuuden ja minän eheyden kysymykset. Identiteetti on tunne minän jatkuvuudesta menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä sekä siitä, että sisäiset tarpeet, kyvyt ja itsestä tehdyt havainnot ovat sopuissa keskenään. Tällöin yksilö on tietoinen niin omasta ainutlaatuisuudestaan kuin samankaltaisuudestaan muiden kanssa sekä omista voimavaroistaan ja heikkouksistaan (Kroger & Marcia, 2011; Marcia, 1980, 1993). Identiteetti liittyy ihmisen yhteisönsä (McAdams, 2006), ja identiteetin vahvistuessa kasvaa samalla varmuus omasta halusta ja kyvystä saavuttaa elämässään järjestys ja tarkoitus. Selkeytynyt identiteetti antaa pohjan esimerkiksi sitoutumiselle ammatilliseen valintaan, parisuhteeseen, perherooliin sekä uskonnolliseen ja poliittiseen ideologiaan. Ihmisellä on vahva tarve tuntea olemassaolonsa liittyvää samuutta ja jatkuvuutta vuodesta ja tilanteesta toiseen, huolimatta siitä, että ulkoiset piirteet muuttuvat ja käyttäytyminen muuttuu elämäntilanteiden ja uusien roolien myötä (Erikson, 1950, 1968). Keskeiset ulottuvuudet identiteetin kehittämisprosessissa ovat toisaalta identiteetin omakohtainen etsintä ja erilaisten vaihtoehtojen pohdinta sekä toisaalta sitoutuminen eli omiin kiinnostuksiin, arvoihin ja näkemyksiin pohjautuvat valinnat. Marcia (1966, 1980; Kroger & Marcia, 2011) jakoi

identiteetin näiden kahden osatekijän mukaan neljään eri luokkaan eli statukseen luoden identiteetille operationaalisen määritelmän, jonka pohjalta on tehty satoja tutkimuksia.

Selkiintymätön (engl. *diffused*) identiteetti tarkoittaa, että henkilöllä ei ole selkeää identiteettiä tai omaa näkemystä elämänsuunnastaan, vaan hän suhtautuu asiaan välinpitämättömästi. Hän ei siis pyri tekemään ratkaisuja elämänsä linjaamiseksi tai luomaan itselleen identiteettiä eikä näe tätä asiaa millään tavoin ongelmallisena. Tällaisille ihmisille ominaista on orientoituminen nykyhetkeen, ei niinkään tulevaisuuteen. Selkiintymätön identiteetti on kehittymättömin identiteetin taso. Etsivä (engl. *moratorium*) identiteetti on henkilöllä, joka ei pysty määrittämään arvopohjaansa tai suuntaansa (identiteettiään), mutta joka kokee tämän olotilan itselleen ongelmalliseksi ja pyrkii aktiivisesti löytämään ja muodostamaan koherentin näkemyksen ja identiteetin. Tällaista identiteettiä kuvataan ”trapetsilla taiteiluksi”. Puhutaan myös identiteetikriisistä. Omaksuttu (engl. *foreclosed*) identiteetti puolestaan tarkoittaa, että ihminen on ilman erityistä omaa pohdintaansa omaksunut perheestään tai muusta taustayhteisöstään tutut näkemykset ja normit ja sitoutunut niihin. Omaksuttu identiteetti johtaa ihmistä ikään kuin toteuttamaan ja täyttämään ennalta asetettuja normeja ja odotuksia. Saavutettu (engl. *achieved*) identiteetti merkitsee, että ihminen on aktiivisesti itse rakentanut identiteettiään ja näkemystään pohtimalla, kyseenalaistamalla ja vertailemalla erilaisia näkemyksiä, mahdollisesti jopa jonkinlaisen kriisin kautta. Saavutettu identiteetti tuo itsevarmuutta ja vahvuutta: ihminen katsoo tulevaisuutta asiana, johon hän voi itse vaikuttaa. Se on monin tutkimuksin osoitettu kypsimmäksi ja vahvimmaksi identiteetin tasoksi (esim. Berzonsky, 2003; Meeus, Iedema, Helsen & Vollenbergh, 1999; Vleioras & Bosma, 2005).

Vaikka haastattelumenetelmään pohjautuvan identiteettistatusluokituksen käyttö tutkimusvälineenä on vähentynyt ja sen rinnalle on tuotu useita uudempia mittareita, myös valtaosa myöhemmästä identiteetin psykologisesta tutkimuksesta kohdistuu Marcian (1966) esittämiin aktiivisen etsinnän ja sitoutumisen ulottuvuuksiin. Identiteetin optimaalisen kehityksen etenemisestä Marcian esittämän teorian mukaisesti selkiintymättömästä kohti saavutettua identiteettiä on varsin laaja empiirinen näyttö (esim. Al-Owidha, Green & Kroger, 2009; Berzonsky & Adams, 1999; Fadjukoff, 2007; Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko, 2016; Kroger, Martinussen & Marcia, 2010; Waterman, 1999).

Etsivä ja omaksuttu identiteettistatus sijoittuvat näiden ääripäiden väliin. Uudemmissa kyselytyyppisillä mittareilla on mahdollistettu laajat aineistonkeruut, määrällisiin mittareihin perustuvat analysointimenetelmät sekä identiteetin etsintään ja sitoutumiseen liittyvien prosessien tunnistaminen ja täsmentäminen (esim. Ferrer-Wreder & Kroger, 2020; Syed, 2012). Kyselymittarit on kuitenkin suunnattu lähinnä nuoruuteen ja aikuistumisvaiheeseen, eivätkä ne sellaisenaan sovellu läpi aikuisuuden ulottuvaan pitkittäistutkimukseen. Henkilökohtaisen haastattelun etuna on mahdollisuus tarkentaa vastauksia ja nähdä niiden yhteys elämäntilanteeseen. Menetelmien tuomista näkökulmista käydään keskustelua, ja niiden kehitystyö jatkuu (esim. Waterman, 2015).

Identiteetti eri elämäalueilla

Vaikka identiteettiin viitataan usein yhtenä kokonaisuutena (esim. Erikson, 1950), käytännössä identiteetin kehitystä ja ilmenemistä yleensä tutkitaan eri elämäalueilla, joilla yksilö voi muodostaa suhdettaan itseensä, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Ensimmäisissä identiteettitutkimuksissa identiteetin ilmenemisen kannalta keskeisiksi elämäalueiksi nähtiin työidentiteetti, yhteiskunnallisia näkemyksiä mittaava poliittinen identiteetti sekä elämän arvopohjaan liittyvä uskonnollinen identiteetti (Erikson, 1950; Marcia, 1966). Myöhemmin myös läheiset ihmissuhteet lisättiin identiteetin määrittelyyn (Grotevant, Thorbecke & Meyer, 1982).

Identiteetin kannalta keskeisinä pidettyjen elämäalueiden lukumäärä on siis moninkertaistunut alkuperäisestä, eikä ole olemassa yhtä tiettyä kaikkiin tilanteisiin soveltuvaa elämäalueiden kokonaisuutta, jonka suhteen identiteetti tulisi muodostaa. Kroger ja Marcia (2011) korostavatkin, että identiteetin tutkiminen on luonteeltaan ihmisen kokonaisvaltaista arviointia. Identiteetin saavuttamista on perusteltua arvioida sellaisilla tutkittavan henkilön itsensä kannalta merkityksellisillä elämäalueilla, joilla hänellä on omassa kulttuurissaan ja toimintaympäristössään mahdollisuus tehdä omakohtaisia valintoja (Kroger, 2003; Marcia, 1993). Nämä elämäalueet ovat erilaisia eri kulttuureissa, eri väestöryhmissä ja eri ikäryhmissä. Identiteetin selkiintymättömyys jollain yksittäisellä elämäalueella saattaa olla merkki siitä, ettei henkilö koe kyseistä elämäaluetta itselleen ja omassa elämäntilanteessaan merkitykselliseksi tai näe siinä valintamahdollisuuksia (Waterman & Archer, 1993).

Identiteettikehitys on siis vahvasti sidoksissa ihmistä ympäröivään todellisuuteen (Erikson, 1968; Ferrer-Wreder & Kroger, 2020). Empiirinen tutkimus osoittaa, että identiteetti kehittyy eri elämäalueilla eri tavoin ja eri tahdissa (esim. Adams, 1999; Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko, 2005, 2016; Grotevant ym., 1982; Kroger & Haslett, 1991; Marcia, 1993). Eri elämäalueista saatavan tiedon yhdistämisen sijaan muiden muassa Goossens (2001) suosittelee, että elämän osa-alueita tulisi tutkia ja raportoida erikseen yksityiskohtaisemman tiedon saamiseksi identiteetin kehitykseen liittyvistä tekijöistä.

Identiteetin muotoutuminen aikuisuudessa

Maailman monimutkaistuttua identiteetin ja oman elämäntavan ja ”paikan” etsimiseen käytetään ennen aikuisiän vakiintumista aiempaa useampia vuosia; tähän nuoruuden ja aikuisuuden väliin asettuvaan aikuistumisen elämänvaiheeseen on nähty muodostuvan jopa kokonaan uusi aikuistumisen elämänvaihe (engl. *emerging adulthood*; ks. Arnett, 2000). Nuorena saavutettu identiteetti ei ole pysyvä tila, vaan muotoutuu läpi aikuisuuden ihmisten sopeutuessa elämänsä myötä muuttuviin elämäntilanteisiin (Marcia, 2002) niiden mahdollisuuksien mukaan, joita ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri tarjoavat (Ferrer-Wreder & Kroger, 2020). Kiinnostus aikuisiän

identiteetin tutkimukseen onkin kasvamassa (Fadjukoff & Kroger, 2016), mitä osaltaan selittänevät identiteetin kehityksessä havaitut yksilölliset erot ja vaihtelut. Krogerin ja kollegojen (2010) meta-analyysi 124 tutkimuksesta osoitti, että noin 36-vuotiaana vasta puolet tutkittavista oli edennyt saavutettuun kokonaisidentiteettiin, jonka määrittelyssä otetaan huomioon, mittaustavasta riippuen, useita elämänalueita.

Identiteetin selkiytyminen siis jatkuu aikuisiän vuosina, joskaan ei suoraviivaisesti, vaan ihminen voi elämänsä aikana siirtyä eri elämänalueilla identiteettistatuksesta toiseen (esim. Cramer, 2004; Josselson, 1996; Kroger ym., 2010). Marcia (2002) esittää, että tärkeät elämäntapahtumat esimerkiksi työn, parisuhteen tai vanhemmuuden alueella voivat haastaa ihmisen aiemman identiteettitasapainon käynnistäen syklisiä muutosprosesseja, jotka voivat johtaa uudelleen saavutettuun, uusien kokemusten ja näkökulmien kautta rikastuneeseen identiteettiin.

Elämäntilanteiden ja identiteettistatusten välistä yhteyttä ei kuitenkaan ole systemaattisesti tutkittu.

Suomalaisessa Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimuksessa on seurattu identiteetin muotoutumista aikuisiässä työn, politiikan, uskonnon, elämäntyylin, parisuhteen (mm. Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko, 2005, 2016) ja vanhemmuuden (Fadjukoff, Pulkkinen, Lyyra & Kokko, 2016) alueilla. Samana pysyvä identiteettistatus oli näissä tutkimuksissa harvinaista, ja sen sijaan identiteettistatus vaihteli varsin yksilöllisesti elämän eri vaiheissa eri elämänalueilla. Yksilökohtaisesta vaihtelusta huolimatta identiteetin etsintävaiheet olivat kuitenkin harvinaisia keski-ikäisen eri vaiheissa 36. ikävuodesta alkaen, ja tyypillistä oli identiteettiin sitoutuminen. Naiset etenivät saavutettuun identiteettiin eri elämänalueilla keskimäärin miehiä aiemmin, mutta erot vähenivät 50. ikävuoteen mennessä. Myönteistä identiteetin kehitystä kohti saavutettua identiteettiä jatkui sekä miehillä että naisilla läpi aikuisuuden lähes kaikilla alueilla paitsi elämäntapahtumien ja uskonnon alueella, jonka osalta identiteettikehitys oli monilla taantuvaa (kohti selkiintymätöntä). Identiteetin rakentaminen näyttää siis aikuisuudessa keskittyvän näiden ideologisten alueiden sijaan työn ja perheen elämänalueille. Aiemmin myös Whitbourne (1986) arvioi, että keski-ikää lähestyttäessä perhesuhteisiin liittyvät elämänalueet ja ideologisempina pidetty työidentiteetti yhdistyvät aikuisen kokonaisvaltaiseksi identiteetiksi.

Fadjukoff, Pulkkinen ja Kokko (2005, 2016) osoittavat, että omaksuttu identiteetti oli tutkimusjoukossa tyypillisintä 36 vuoden iässä. Tässä ikävaiheessa kiinnittyminen omaksuttuun identiteettiin liittyi mahdollisesti sekä 1990-luvun puolivälissä vallinneen laman aiheuttamaan yleiseen epävarmuuteen että ikätyypilliseen elämäntapahtumien vaiheeseen, jossa perinteiset arvot korostuvat, kun vastuu perheessä ja työssä nopeasti kasvavat. Valtaosa tutkittavistahan oli perustanut perheen ja sitoutunut sitä kautta parisuhteeseen ja vanhemmuuteen. Yhteyksiä näihin elämäntapahtumiin ei kuitenkaan tutkimuksissa analysoitu. Samantyyppistä identiteetin kehityskulkua on aiemmin havainnut mudein muassa Valde (1996). Fadjukoff, Kokko ja Pulkkinen (2010) osoittivat, että saavutettu työidentiteetti oli korkeasuhdanteen aikana yleisempää kuin laman aikana toteutetulla

tutkimuskerralla. Sen sijaan poliittisessa identiteetissä muutos oli päinvastainen ja saavutettu identiteetti laman aikana yleisempää. Erityisesti miesten kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin ja politiikkaan kasvoi laman myötä ja oli yhteydessä myönteiseen poliittisen identiteetin kehitykseen. Poliittisen tai työidentiteetin muutokset eivät olleet yhteydessä osallistujien oman työuran pysyvyyteen (Fadjukoff ym., 2010). Tutkimushetken elämäntilanteen yhteyttä identiteettiin ei kuitenkaan analysoitu.

Tutkimuskysymykset

Tässä eksploratiivisessa tutkimuksessa tarkastellaan ensi kertaa identiteetin muotoutumista aikuisuudessa rinnakkain työn, parisuhteen ja vanhemmuuden alueilla selvittäen kunkin identiteetin osa-alueen yhteyksiä tutkittavan omaan kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Tutkimuksella vastataan siis seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Mitkä ovat aikuisuuden eri ikävaiheissa (27, 36, 42 ja 50) tyypillisiä identiteettistatuksia työidentiteetin, parisuhdeidentiteetin ja vanhemmuusidentiteetin alueilla? Onko samanaikainen elämäntilanne kytköksissä identiteettiin näillä elämäalueilla? Erityisesti: kytkeytyykö työtilanne työidentiteettiin, parisuhdetilanne parisuhdeidentiteettiin ja se, onko henkilöllä lapsia, vanhemmuusidentiteettiin?

Kuten edellä esitettiin, identiteetin kehitystä politiikan, elämäkatsomuksen, työn, parisuhteen ja elämäntyylin alueilla ovat aiemmin selvittäneet Fadjukoff, Pulkkinen ja Kokko (2005, 2016). Vanhemmuusidentiteetin etenemistä ja yhteyksiä ovat seuranneet Fadjukoff, Pulkkinen ja kollegat (2016) niiden tutkittavien osalta, joilla on lapsia. Tässä tutkimuksessa esitetyt identiteettistatusten jakaumat ovat yhteneviä näiden aiempien eri tutkimusten tulosten kanssa. Koska identiteetti kehittyy aina vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja sillä on siten juurensa tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa (Ferrer-Wreder & Kroger, 2020), tulosten taustaksi kuvataan tiiviisti myös niitä keskeisiä yhteiskunnallisia tilanteita ja olosuhteita, joissa tutkittavat ovat elämäänsä eläneet ja identiteettiratkaisujaan tehneet.

Tutkimuksen toteuttaminen

Osanottajat

Tutkimusaineisto on koottu Jyväskylän yliopistossa osana Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimusta (The Jyväskylä Longitudinal Study of Personality and Social Development, JYLS; Pulkkinen, 2017), joka tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden seurata identiteetin muotoutumista läpi aikuiselämän. Se on pitkään jatkunut samojen ihmisten seuruututkimus, jonka ensimmäiseen aineistonkeruuseen osallistuivat keskisuomalaisen kaupungin kouluista satunnaisesti poimitut 12 kokonaista kansakoulun toista luokkaa. Vuonna 1959 syntyneet tutkittavat, 196 poikaa ja 173 tyttöä, olivat tuolloin 8-vuotiaita. Tutkimuksessa seurattu joukko edustaa vuonna 1959 syntyneitä

suomalaisia esimerkiksi siviilisäädyn, kotitalouden koon, lasten lukumäärän ja työllisyystilanteen osalta (Pulkkinen ym., 2003; Pulkkinen & Kokko, 2010). Keski-iässä 42-vuotiaana noin kaksi kolmasosaa tutkittavista asui edelleen Keski-Suomessa ja noin 17 prosenttia pääkaupunkiseudulla. Vajaa 4 prosenttia heistä asui ulkomailla. Tutkittavat ovat suomea puhuvia Suomen kansalaisia, uskonnoltaan yleisimmin luterilaiseen kirkkoon kuuluvia. Seuranta jatkuu uudella aineistonkeruulla vuonna 2020 tutkittavien ollessa noin 61-vuotiaita.

Identiteetin muotoutumista on tutkimuksessa seurattu osana psykologista haastattelua neljässä ikävaiheessa: ikävuosina 27, 36, 42 ja 50. Koska aineistonkeruuvaiheita on ollut useita, haastatteluun osallistuneiden määrä vaihtelee ikävaiheittain: 291 osallistujaa 27-vuotiaana, 277 osallistujaa 36-vuotiaana, 243 osallistujaa 42-vuotiaana ja 221 osallistujaa 50-vuotiaana. Kaikissa tutkimusvaiheissa analysoitiin koko kyseisestä ikävaiheesta käytettävissä olevaa aineistoa. Tutkimukseen 50-vuotiaana käytettävissä oleva joukko oli supistunut 12 osallistujan (3.3 %) kuoltua ja 34 osallistujan (10 %) vetäytyttyä tutkimuksesta, mutta edusti edelleen alkuperäistä, satunnaista otosta (Pulkkinen & Kokko, 2010). Lisätietoa aineistosta, kadosta ja edustavuudesta eri tutkimusvaiheissa on koonnut Pulkkinen (2017).

Menetelmät ja muuttujat

Tutkimuksessa on ikävaiheissa 27, 36, 42 ja 50 käytetty Marcian (1966, 1980) kehittämää puolistrukturoitua identiteettihaastattelua. Haastattelu toteutettiin osana kattavaa psykologista haastattelua, joka kesti yhteensä noin kolme tuntia ja käsitteli laajasti elämäntapahtumia, persoonallisuutta, hyvinvointia, terveyttä ja terveyskäyttäytymistä, parisuhdetta, perhe-elämää, ystävyys-suhteita, vapaa-aikaa ja työtä.

Puolistrukturoitu identiteettihaastattelu kattoi kaikissa ikävaiheissa useita elämänalueita, joista tässä tutkimuksessa analysoidaan työidentiteettiä ja parisuhdeidentiteettiä ikävuosilta 27, 36, 42 ja 50 sekä lisäksi vanhemmuusidentiteettiä, joka oli sisällytetty tutkimushaastatteluun 36 vuoden ikävaiheesta alkaen. Kullakin elämänalueella haastatteluun sisältyi ensin avokysymys siitä, millainen käsitys ihmisellä oli kyseisestä asiasta, ja tätä seurasi kysymys siitä, miten tutkittava oli tähän käsitykseen päätenyt? Kunkin haastateltavan identiteettistatus arvioitiin ja luokiteltiin seuraavilla kriteereillä (Marcia, 1966, 2007): henkilökohtainen sitoutuminen (ei/kyllä) sekä sitoutumiseen johtaneen identiteetikriisin tai –pohdinnan puuttuminen (ei) tai kuvaaminen (kyllä). Näiden ulottuvuuksien perusteella määriteltiin identiteettistatus kullekin osa-alueelle: Selkiintymätön (ei pohdintaa, ei sitoutumista); etsivä (pohdintavaihe meneillään, ei sitoutumista), omaksuttu (ei pohdintaa, vain sitoutuminen), ja saavutettu (sekä pohdintavaihe että sitoutuminen), menetelmästä katso tarkemmin Fadjukoff (2007) tai Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko (2016).

Kuhunkin tutkimusvaiheeseen sisältyi myös kysely, jossa tutkittavilta kysyttiin heidän senhetkisestä

elämäntilanteestaan. Kysymykset ovat hieman vaihdelleet eri ikävaiheissa. Tämän tutkimuksen tarkoitukseen tutkimukseen koottiin ja yksinkertaistettiin analysoitavaksi näistä tiedoista seuraavat muuttujat: tutkimushetken työtilanne (päätoimisessa työssä vai ei), parisuhdetilanne (vakinaisessa parisuhteessa vai ei) sekä tieto vanhemmuudesta (onko henkilöllä lapsia vai ei). Päätoimiseksi työksi laskettiin myös yrittäjänä tai maanviljelijänä toimiminen, mikäli tutkittava itse näin määritteli. Samoin parisuhteen vakinaisuus määriteltiin tutkittavan oman ilmoituksen mukaisesti, avio- ja avoliiton lisäksi vakinaiseksi ilmoitettu seurustelu tai kihlaus määriteltiin siis vakinaiseksi parisuhteeksi. Lapsista kysyttiin eri ikävaiheissa: ”Montako omaa lasta sinulla on?”

Aineiston analysointi

Koska identiteettistatukset ovat ensisijaisesti laadullisesti toisistaan eroavia statuksia kuvaava mittari, artikkelissa kuvataan identiteetin rakennetta ja tyypillisiä piirteitä kullakin elämänalueella identiteettistatusten frekvenssejä esittämällä. Miesten ja naisten tulokset raportoidaan erikseen, koska identiteettikehityksessä on aiemmin todettu eroja sukupuolten välillä (esim. Fadjukoff, Feldt, Kokko & Pulkkinen, 2019; Fadjukoff ym., 2016a). Kullakin elämänalueella analysoidaan identiteettistatusten yhteyttä ryhmätasolla kulloiseenkin elämäntilanteeseen: 1) työidentiteetin osalta verrataan kokoaikatyössä olevia muunlaisessa työtilanteessa oleviin, 2) parisuhdeidentiteetin osalta verrataan vakinaisessa parisuhteessa olevia muihin, ja 3) vanhemmuusidentiteetin osalta verrataan lapsen saaneita lapsettomiin. Mikäli identiteettistatuksissa on tilastollisesti merkitseviä eroja näiden eri ryhmien välillä, identiteettijakauma raportoidaan erikseen ryhmittäin. Tilastollisena menetelmänä käytetään ristiintaulukointia analysoiden ryhmien välisten erojen merkitsevyyttä χ^2 -testillä, tarvittaessa pienten ryhmien vuoksi täydentäen Fisherin tarkalla testillä. Eri ryhmille tyypillisiä ja epätyypillisiä identiteettistatuksia etsittiin Adjusted Standardized Residuals (ASR) -arvolla, joka osoittaa, onko jossain ristiintaulukon solussa merkitsevästi enemmän (tyypillinen) tai vähemmän (epätyypillinen) havaintoja kuin sattuman perusteella voidaan odottaa (Bergman, Magnusson & El-Khoury, 2003). ASR-arvo, joka on itseisarvoltaan suurempi kuin 1.96, vastaa merkitsevyyden rajaa $p < .05$.

Tulokset

Identiteetin muotoutuminen eri osa-alueilla 27-vuotiaasta 50-vuotiaaksi

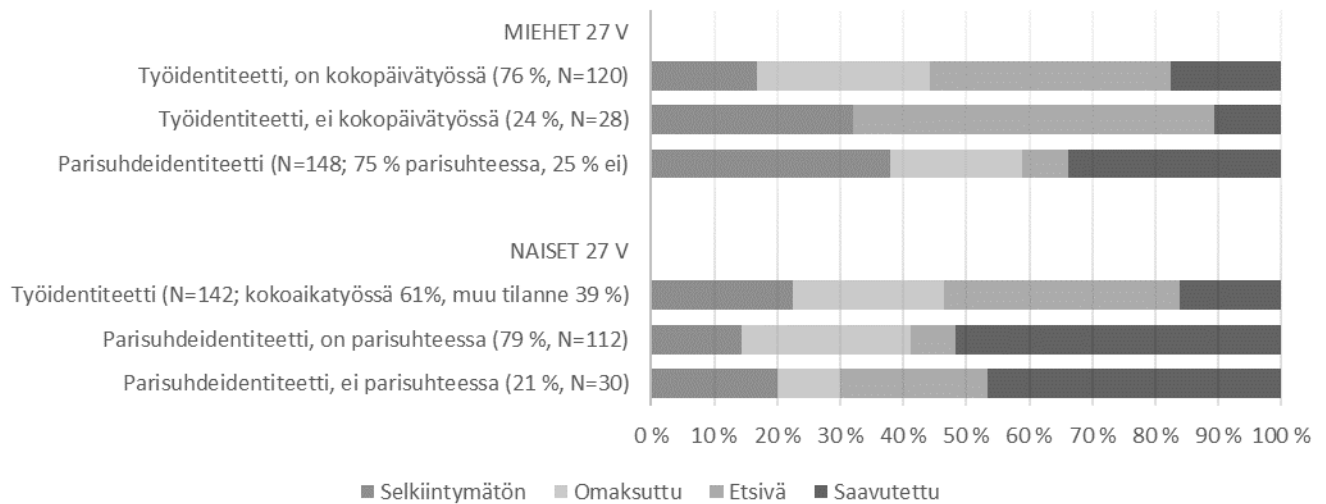
27-vuotias nuori aikuinen etsii vielä identiteettiään

Vuonna 1986, jolloin tutkittavat olivat 27-vuotiaita, suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsi vaurastumisen, julkisten palveluiden kasvun ja yleisen optimismin ilmapiiri. Koulutustaso nousi vauhdikkaasti, ja 1980-luvun hyvässä taloustilanteessa oli mahdollista pian tutkinnon suorittamisen jälkeen kiinnittyä vakaaseen työmarkkina-asemaan (Pyöriä & Ojala, 2016). Kuten Fadjukoff,

Kokko ja Pulkkinen (2007) kuvaavat, valtaosa tutkittavista (85 % miehistä, 96 % naisista) oli 27. ikävuoteen mennessä saavuttanut kolme viidestä aikuisuudelle yleisesti asetettavasta ulkoisesta tunnusmerkistä: lähes kaikki olivat tähän ikävuoteen mennessä muuttaneet pois vanhempiensa luota ja löytäneet työpaikan, noin kaksi kolmasosaa oli suorittanut ammatillisen tai korkeakoulututkinnon (naisista 67 %, miehistä 63 %), valtaosa oli vakiintuneessa parisuhteessa joko avo- tai avioliitossa ja moni myös saanut lapsia. Suurin osa tutkittavista myös koki itsensä aikuiseksi; vain 11 prosenttia ilmaisi tutkimushaastattelussa, ettei vielä koe itseään aikuiseksi (Fadjukoff ym., 2010).

Osa tutkittavista oli siirtynyt työelämään jo nuorena ja osa taas jatkanut opintojaan lukionkin jälkeen esimerkiksi yliopistossa. Tutkimushetkellä kokopäivätyössä oli 58 prosenttia miehistä ja 42 prosenttia naisista. Ero selittyy perheellistymisellä, jonka seuraukset olivat vahvasti sukupuolittuneet: yli 16 prosenttia naisista oli kotiäitinä, kun koti-isiä ei ollut aineistossa ainoatakaan. Naisista 58 prosentilla ja miehistä 36 prosentilla oli vähintään yksi lapsi. Noin 10 prosenttia haastateltavista opiskeli vielä tutkintoa varten, suurin osa heistä päätoimisesti, mutta jotkut yhdistäen työtä ja opiskelua. Työttömänä tai pakkolomalla oli noin 4 prosenttia miehistä ja noin 2 prosenttia naisista. Lisäksi noin 2 prosenttia naisista oli osapäivätyössä (miehistä ei kukaan). Valtaosa tutkittavista eli tutkimushetkellä sitoutuneessa parisuhteessa joko avioliitossa (53 % naisista, 47 % miehistä) tai avoliitossa (22 % naisista, 25 % miehistä). Muutamilta liitto oli purkautunut, ja noin 5 prosenttia naisista ja 10 prosenttia miehistä ei ollut koskaan asunut avo- tai avioliitossa.

Kuvio 1 osoittaa, että 27-vuotiaille nuorille aikuisille oli monista saavutetuista aikuisuuden tunnusmerkeistä huolimatta tyypillistä, että identiteetin rakentaminen oli meneillään eikä identiteetti siis vielä ollut saavutetulla tasolla. Identiteetin etsintä oli erityisen tyypillistä työidentiteetin alueella, jolla se oli yleisin identiteettistatus (37 % naisista, 42 % miehistä). Parisuhteen alueella yleisintä oli saavutettu identiteetti: noin puolet naisista oli jo saavutetussa identiteetissä ja miehistäkin kolmannes, tosin miehillä yleisintä oli selkiintymätön parisuhdeidentiteetti (38 %). Miesten parisuhdeidentiteetti oli naisia yleisemmin selkiintymätön ($ASR = 4.3$) ja harvemmin ($ASR = -2.9$) saavutettu, $\chi^2(3, N = 290) = 19.35, p < .000$. Nuorten naisten voitiin siis katsoa olevan miehiä edellä identiteettikehityksessä (ks. myös Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko, 2005, 2016).

KUVIO 1. Miesten ja naisten identiteettitilatukset tutkituilla elämäntilanteilla 27 vuoden iässä. Mikäli eri elämäntilanteissa (kokoaikatyö, vakinainen parisuhde) olevien välillä on merkitseviä eroja, prosentuaaliset osuudet on esitetty.

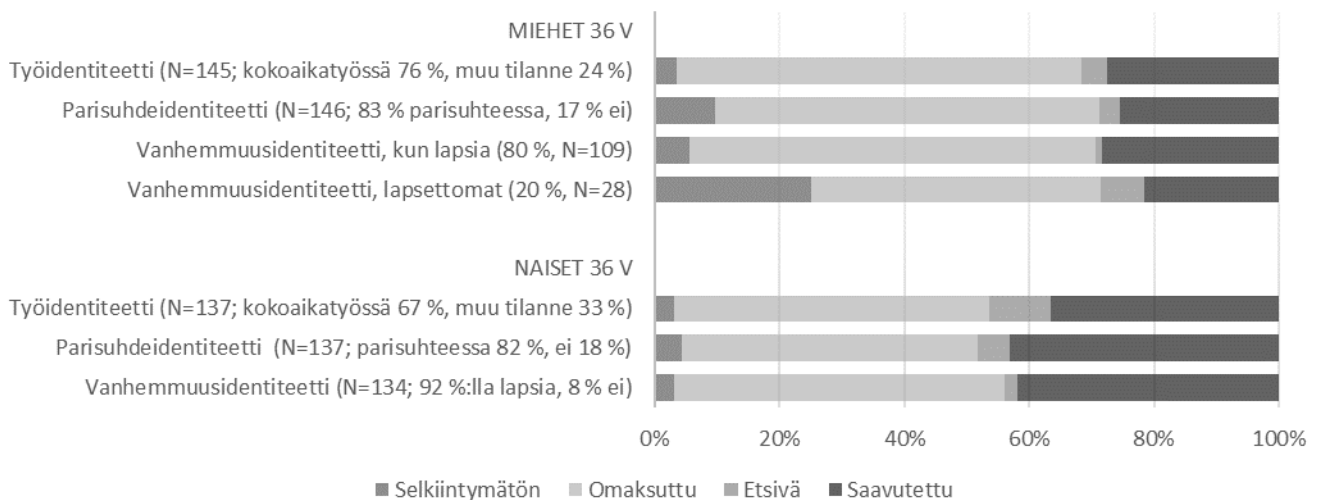
Elämäntilanne oli yhteydessä identiteettitilastukseen miehillä työidentiteetin ja naisilla parisuhdeidentiteetin osalta. Kokopäivätyössä olevilla miehillä oli tyypillisemmin omaksuttu työidentiteetti (ASR = 3.1) kuin muilla miehillä, $\chi^2(3, N = 148) = 13.04, p = .005$. Kenelläkään miehellä, joka ei ollut kokopäivätyössä, ei ollut omaksuttua työidentiteettiä (ASR = -3.1). Naisilla vastaavaa eroa ei havaittu. Naisilla, jotka olivat parisuhteessa, etsivä parisuhdeidentiteetti oli merkitsevästi harvinaisempaa (ASR = -2.6) kuin niillä naisilla, joilla ei tutkimushetkellä ollut parisuhdetta, $\chi^2(3, N = 142) = 9.36, p = .025$. Tämä osoittanee sitoutumista jo valittuun parisuhteeseen. Miehillä tätä eroa ei havaittu.

36-vuotiaan identiteetti on tyypillisimmin omaksuttu

Vuonna 1995, kun tutkimukseen osallistujat olivat 36-vuotiaita, Suomi oli kokenut pankkikriisin ja syvän laman, jonka talousvaikutukset olivat vakavat. Bruttokansantuote oli laskenut jyrkästi vuosina 1990–1993 ja Suomen työttömyys noussut lähes 20 prosenttiin, kun monet turvallisenakin pidetyt työpaikat kaatuivat. Lama vaikutti vahvasti koko 1990-luvun Suomen talouteen, työllisyyteen, kulttuuriin, politiikkaan ja ilmapiiriin. Toimeentulotuen saajien määrä jatkoi kasvuaan vuoteen 1996 saakka (Kiander, 2001). Tämän tutkimuksen tutkittavista yli kaksi kolmasosaa oli tutkimushetkellä työssä (palkansaajana noin 60 %, lisäksi yrittäjänä tai maanviljelijänä 16 % miehistä ja 6 % naisista). Työttömänä tai lomautettuna oli 17 prosenttia miehistä ja 14 prosenttia naisista. Naisista 9 prosenttia oli kotiäitinä, koti-isiä ei joukossa ollut. Valtaosa tutkittavista oli avioliitossa (naisista 59 %, miehistä 55 %) tai avoliitossa (naisista 21 %, miehistä 22 %). Sekä naisista että miehistä noin 18 prosenttia kertoi, ettei heillä ollut tutkimushetkellä parisuhdetta. Vähintään yksi lapsi oli 88 prosentilla naisista ja 80 prosentilla miehistä, perheellistyneillä

tutkittavilla oli keskimäärin kaksi lasta.

Identiteettikehityksessä merkittävin ero edelliseen tutkimuskertaan oli, että identiteetin etsintä ei ollut enää 36-vuotiaille yleistä, vaan sen sijalle on noussut omaksuttu identiteetti, kuten havaitaan Kuvioista 2. Kuten Fadjukoff, Pulkkinen ja Kokko (2005, 2016) ovat aiemmin esittäneet, omaksuttu työidentiteetti oli miehille tyypillisempää (ASR = 2.5) kuin naisille, $\chi^2(3, N = 282) = 8.19$, $p = .042$. Valtaosa tutkittavista oli sitoutuneessa eli joko omaksutussa tai saavutetussa identiteettistatuksessa kaikilla kolmella eli työn, parisuhteen ja vanhemmuuden elämäalueella. Saavutettu parisuhdeidentiteetti oli tyypillisempää naisille (ASR = 3.1) ja omaksuttu miehille (ASR = 2.4), $\chi^2(3, N = 283) = 12.33$, $p = .006$. Vanhemmuusidentiteetin alueella saavutettu identiteetti oli tyypillisempää naisille (ASR = 2.5) ja selkiintymätön miehille (ASR = 2.3), $\chi^2(3, N = 280) = 9.75$, $p = .021$.

KUVIO 2. Miesten ja naisten identiteettistatukset tutkituilla elämäalueilla 36 vuoden iässä. Mikäli eri elämäntilanteissa (kokoaikatyö, vakinainen parisuhde, vanhemmuus) olevien välillä on merkitseviä eroja, prosentuaaliset osuudet on esitetty.

Työsuhte- tai parisuhdetilanteella ei havaittu olevan yhteyttä työidentiteettiin tai parisuhdeidentiteettiin kummallakaan sukupuolella. Selkiintymätöntä ja etsivää identiteettiä oli näillä alueilla vähän. Vanhemmuuden alueella sekä selkiintymätön (ASR = 3.1) että etsivä (ASR = 2.0) vanhemmuusidentiteetti olivat lapsettomilla miehillä tyypillisempiä kuin lapsen saaneilla miehillä, $\chi^2(3, N = 137) = 14.54$, $p = .002$. Lapsettomia naisia oli vähän, eikä vastaavaa eroa löytynyt heillä.

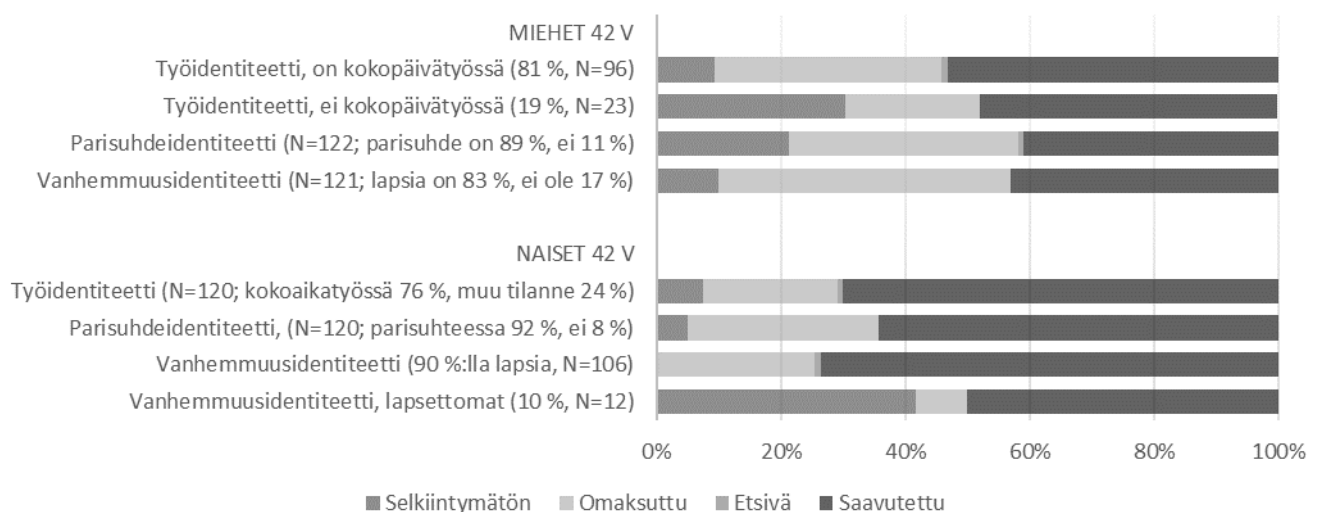
42-vuotias on tyypillisesti saavuttanut identiteetin

Vuonna 2001 tutkittavien ollessa 42-vuotiaita Suomessa vallitsi hyvän työllisyyden ja elintason

nousun korkeasuhdanne. Suurin osa (83 %) osallistujista oli työelämässä, 73 prosenttia naisista ja 81 prosenttia miehistä kokopäivätyössä. Työttömänä tai lomautettuna oli 6 prosenttia naisista ja 12 prosenttia miehistä. Valtaosa kertoi elävänsä sitoutuneessa parisuhteessa (93 % naisista, 89 % miehistä). Monien tilanteet kuitenkin vaihtelivat yksilöllisesti. Tutkittavista 53 prosenttia oli edelleen ensimmäisessä avioliitossa, 8 prosenttia toisessa tai kolmannessa avioliitossa, 19 prosenttia avioliitossa ja 20 prosenttia asui yksin mahdollisesta vakinaisesta seurustelusuhteesta huolimatta. Valtaosa oli perheellisiä; 90 prosentilla naisista ja 83 prosentilla miehistä oli lapsia.

Kuten Fadjukoff, Pulkkinen ja Kokko (2005, 2016) aiemmin ovat raportoineet, myönteinen identiteetin kehitys kohti saavutettua identiteettiä oli jatkunut tutkittavilla keskiäikuisuudessa. Etenkin naisille saavutettu identiteetti oli tyypillistä, ja se oli naisten yleisin identiteettistatus (Kuvio 3). Miesten osalta sekä omaksuttu että saavutettu identiteetti olivat tässä iässä yleisiä.

Työidentiteetin osalta yli 70 prosenttia naisista oli edennyt saavutettuun identiteettiin, ja se oli miehilläkin omaksuttua yleisempää (51 %). Työidentiteetti oli naisilla useammin kuin miehillä saavutettu (ASR = 3.0), kun taas miehillä useammin omaksuttu (ASR = 2.3), $\chi^2(3, N = 243) = 9.11, p = .028$. Saavutettu parisuhdeidentiteetti oli miehillä omaksuttua yleisempää, mutta parisuhdeidentiteetti oli suhteellisen monilla miehillä (21 %) ja naisia useammin selkiintymätön (ASR = 3.7), naisilla taas yleisimmin saavutettu (64 %, ASR = 3.6), $\chi^2(3, N = 242) = 19.23, p < .000$. Kuten Fadjukoff, Pulkkinen ja kollegat (2016) ovat aiemmin todenneet perheellisten tutkittavien osalta, miehet olivat useammin omaksutussa (ASR = 3.8) vanhemmuusidentiteetissä ja naiset saavutetussa identiteetissä (ASR = 4.4), $\chi^2(3, N = 239) = 21.27, p < .000$. Vanhemmuuden alueella yli 70 prosenttia naisista oli edennyt saavutettuun identiteettiin.

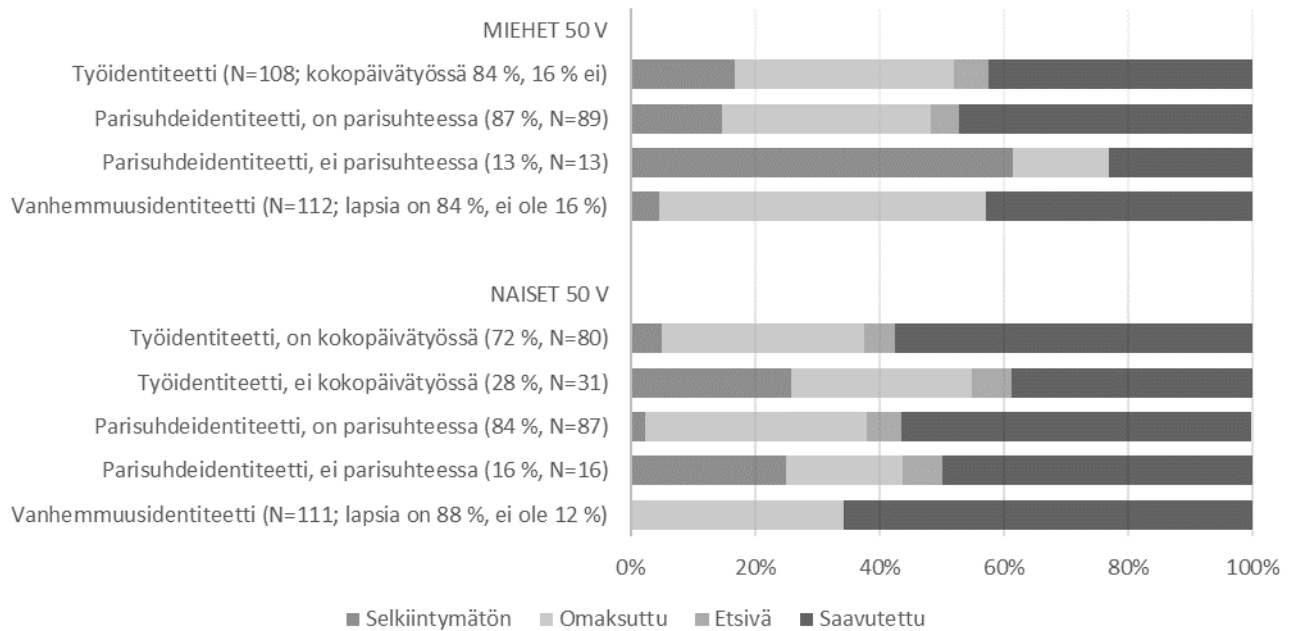
KUVIO 3. Miesten ja naisten identiteettistatukset tutkituilla elämäntilanteilla 42 vuoden iässä. Mikäli eri elämäntilanteissa (kokoaikatyö, vakinainen parisuhde, vanhemmuus) olevien välillä on merkitseviä eroja, prosentuaaliset osuudet on esitetty.

Miesten työidentiteetin selkiintymättömyys oli muita yleisempää (ASR = 2.7) niillä, joilla ei ollut kokopäivätyötä, $\chi^2(3, N = 119) = 7.66, p = .052$. Vastaavaa yhteyttä ei havaittu naisten työtilanteen ja työidentiteetin välillä. Miesten parisuhdetilanteen ja parisuhdeidentiteetin selkiintymättömyyden välillä ei havaittu yhteyttä. Naisten osalta tarkastelua vaikeutti ilman vakinaista parisuhdetta olevien naisten pieni määrä sekä identiteettistatusten epätasainen jakauma. Suuntaa-antavan merkitsevyydeltä tarkastelun mukaan niillä naisilla, joilla ei ollut parisuhdetta, oli muita useammin (ASR = 3.5) etsivä parisuhdeidentiteetti, $\chi^2(3, N = 120) = 13.36, p = .053$. Myös vanhemmuusidentiteetin osalta selkiintymätön ja etsivä identiteettistatus olivat naisille harvinaisia. Kun ne yhdistettiin tilastollista tarkastelua varten yhdeksi ei-sitoutumista osoittavaksi identiteettistatukseksi, naisten lapsettomuus oli yhteydessä vanhemmuusidentiteetin ei-sitoutumiseen (ASR = 6.1), $\chi^2(2, N = 118) = 7.33, p < .000$. Miesten osalta sillä, oliko heillä lapsia vai ei, ei ollut yhteyttä vanhemmuusidentiteettiin.

Saavutettu identiteetti vahvistuu 50-vuotiaana

Vuonna 2009, tutkittavien ollessa 50-vuotiaita, tutkimushaastattelu ajoittui jälleen alkaneeseen maailmanlaajuiseen lamaan. Suomen bruttokansantuote putosi lähes 8 prosenttia, jopa enemmän kuin edellisessä vuoden 1990 lamassa. Työttömyyden raju kasvu onnistuttiin kuitenkin estämään. Suurin osa eli noin kaksi kolmasosaa tutkittavista olikin tutkimushetkellä vakinaisessa koko-aikatyössä. Yrittäjänä toimi noin 8 prosenttia tutkittavista, työttömänä oli noin 8 prosenttia. Pulkkinen ja Kokko (2010) kertovat tutkittavien tästä elämänvaiheesta, että työn ja perheen yhteensovittaminen tai työstä palautuminen ei aiheuttanut ongelmia, mutta työn asema tärkeysjärjestyksessä oli hieman laskenut aikaisempiin vuosiin verrattuna. Perhe oli tutkittavien elämässä tärkein asia. Noin 60 prosenttia eli tutkimushetkellä avioliitossa, ja vakinainen parisuhde oli 84 prosentilla tutkittavista. Avioeron läpikäyneitä oli 31 prosenttia naisista ja 26 prosenttia miehistä. Lapsia oli noin 88 prosentilla naisista ja 84 prosentilla miehistä; kahdella kolmasosalla asui vielä lapsia kotona. 50 vuoden ikä näyttäytyi tutkimuksessa monipuolisesti tyydyttävänä elämänvaiheena: vapaa-ajan käyttö oli monipuolista, elämäntyytyväisyys oli keskimäärin hyvä, samoin psykologinen ja sosiaalinen hyvinvointi (Pulkkinen & Kokko, 2010).

Kuvio 4 osoittaa, että saavutettu identiteetti oli 50-vuotiaille ominaista ja tyypillisin identiteettistatus molemmille sukupuolille työn alueella sekä naisille myös parisuhde- ja vanhemmuusidentiteetissä. Selkiintymätön parisuhdeidentiteetti oli edelleen tyypillisempää miehille (ASR = 3.2) kuin naisille, $\chi^2(3, N = 223) = 10.87, p = .012$ (ks. myös Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko, 2016). Vanhemmuusidentiteetin alueella naiset olivat tyypillisemmin saavutetussa (ASR = 3.4) ja miehet omaksutussa (ASR = 2.8) ja selkiintymättömässä (ASR = 2.3) identiteettistatuksessa, $\chi^2(3, N = 223) = 14.71, p < .000$. Tässä iässä kukaan ei ollut etsivässä vanhemmuusidentiteetissä.

KUVIO 4. Miesten ja naisten identiteettistatukset tutkituilla elämänalueilla 50 vuoden iässä. Mikäli eri elämäntilanteissa (kokoaikatyö, vakinainen parisuhde, vanhemmuus) olevien välillä on merkitseviä eroja, prosentuaaliset osuudet on esitetty.

Elämäntilanne kytkeytyi identiteettiin parisuhteen ja naisilla myös työn alueella. Kokoaikaisen työn puuttuminen liittyi naisilla työidentiteetin selkiintymättömyyteen (ASR = 3.2), $\chi^2(3, N = 111) = 10.63, p = .014$. Vastaavaa merkitsevää eroa ei ollut miehillä. Niillä tutkittavilla, joilla ei ollut vakinaista parisuhdetta, oli muita yleisemmin selkiintymätön parisuhdeidentiteetti. Tilanne oli sama sekä miesten, $\chi^2(3, N = 102) = 15.43, p = .005$ (ASR = 3.9), että naisten osalta, $\chi^2(3, N = 103) = 13.23, p = .004$ (ASR = 3.6). Kun analysoitiin vain niitä tutkittavia, joilla oli parisuhde, miesten parisuhdeidentiteetti oli naisia tyypillisemmin (ASR = 2.9) selkiintymätön, $\chi^2(3, N = 176) = 8.71, p = .033$. Se, oliko henkilöllä itsellään lapsia vai ei, ei kummallakaan sukupuolella liittynyt vanhemmuusidentiteettiin.

Pohdinta

Tutkimuksessa selvitettiin Marcian (1966, 1980) identiteettistatusluokittelua käyttäen aikuisuuden eri vaiheissa (27, 36, 42 ja 50 v) tyypillisiä identiteetin piirteitä työidentiteetin, parisuhdeidentiteetin ja vanhemmuusidentiteetin alueilla. Lisäksi analysoitiin, onko identiteetti näillä elämänalueilla kytköksissä henkilön samanaikaiseen elämäntilanteeseen: kytkeytyykö työtilanne työidentiteettiin, parisuhdetilanne parisuhdeidentiteettiin ja se, onko henkilöllä lapsia, vanhemmuusidentiteettiin. Identiteettijakaumat eri ikävaiheissa osoittivat aiemman tutkimuksen mukaisesti myönteistä kehityksellistä etenemistä. Identiteetti rakentui läpi aikuisuuden kohti saavutettua identiteettiä yhä

useammilla elämänalueilla, mutta kehityksen nopeudessa oli huomattavia eroja eri alueiden välillä. Identiteetin rakentuminen oli miehillä ja naisilla kytkeytynyt kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Nämä yhteydet eivät kuitenkaan olleet systemaattisia, vaan vaihtelivat eri ikävaiheissa.

Varhaisaikuisuudessa, kun tutkittavat olivat 27-vuotiaita, etsivä identiteetti oli hyvin tavallista ja yleisin identiteettistatus työidentiteetin alueella. Identiteetin rakentaminen oli siis meneillään lähes 30-vuotiailla tutkittavilla jo tuolloin 1980-luvulla, vaikka identiteettietsinnän merkitystä nuoruusiän jälkeen on alettu painottaa parikymmentä vuotta myöhemmin, jolloin alettiin korostaa aikuistumisvaiheen pitkittymistä (esim. Arnett, 2000). Työpaikan saaminen ei kuitenkaan välttämättä merkinnyt etsivän identiteetin vaihtumista saavutetuksi identiteetiksi. Oman paikan löytyminen työelämässä, siihen kiinnittyminen ja työidentiteetin vahvistuminen olivat vielä kesken myös monilla kokopäiväisesti työskennelleillä, vaikkakin omaksuttu työidentiteetti oli tavallisinta miehillä, jotka olivat kokopäiväisessä työssä. Parisuhteen alueella etsivä identiteetti oli harvinaista naisilla, jotka olivat vakinaisessa parisuhteessa. Vaikka etenkin mediassa puhutaan nykyisin paljon sukupolvien välisistä eroista elämäntavoissa ja -valinnoissa, tämä tulos korostaa sitä, että oman, itselle sopivan elämäntavan ja paikan etsintä on jo pitkään kuulunut tärkeäksi osaksi myös varhaisaikuisuutta. Myös Pyöriä ja Ojala (2016) havaitsivat omassa yhteiskunnallisessa tarkastelussaan, että sukupolvien erilaisista avainkokemuksista huolimatta 17–29-vuotiaiden asenteet työtä kohtaan eivät ole viimeisimmän 30 vuoden kuluessa juuri muuttuneet, eivätkä toisaalta myöskään työsuhteiden keskimääräinen kesto tai epätyypillisten työsuhteiden yleisyys ole merkittävästi muuttuneet. Fadjukoff ja kollegat (2007) havaitsivat aiemmin, että ulkoisten aikuisuuden tunnusmerkkien saavuttaminen ei ollut yhteydessä siihen, tunsivatko vastaajat itsensä 27-vuotiaana aikuiseksi. Aikuisuuden kokemus oli kuitenkin naisilla yhteydessä identiteetin saavuttamiseen.

Lama-ajan keskellä tutkituista 36-vuotiaista tutkittavista valtaosa oli sitoutunut joko omaksuttuun tai saavutettuun identiteettiin kaikilla tutkituilla elämänalueilla, miehet tyypillisemmin omaksuttuun identiteettiin. Omaksuttukin identiteetti merkitsi tutkittaville sitoutumista nykyiseen perheeseen ja työhön. Elämän kulmakivet oli asetettu, eikä niitä koettu tarpeelliseksi pohtia. Työidentiteetti ei kummallakaan sukupuolella ollut yhteydessä omaan tutkimushetken työtilanteeseen eikä parisuhdeidentiteetti parisuhdetilanteeseen. Lapsettomilla miehillä oli muita tyypillisemmin selkiintymätön tai etsivä vanhemmuusidentiteetti, mikä kuvaa näiden miesten yksilöllisiä prosesseja; vanhemmuus ei osalle lapsettomista miehistä ollut ajankohtainen ja merkitsevä asia, kun taas toiset pohtivat sitä parhaillaan.

Keskiaikuisuudessa 42-vuotiaana saavutettu identiteetti yleistyi ja vakiintui monella tutkittavalla laajasti usealla elämänalueella. Naiset etenivät saavutettuun identiteettiin keskimäärin useammin kuin miehet. Selkiintymätön työidentiteetti oli harvinaista, mutta vallitsevassa korkeasuhdanteessa ja hyvässä työtilanteessa se näytti miehillä yhdistyvän kokoaikaisen työn ulkopuolelle jäämiseen,

mikä viittaa jonkinasteiseen työn merkityksen vähenemiseen näiden miesten elämässä (Waterman & Archer, 1993) ja siten työstä syrjäytymiseen, mahdollisesti pitkän edeltävän työttömyysjakson kuluessa. Miesten osalta omaksuttu parisuhdeidentiteetti oli yleistä ja selkiintymätön parisuhdeidentiteetti oli 42-vuotiaana noin kaksinkertaistunut verrattuna tilanteeseen 36-vuotiaana (10 %), mikä osoittaa joidenkin miesten osalta ainakin tilapäistä taantumista tällä elämänalueella. Riippumatta parisuhdetilanteestaan yli puolet miehistä ei siis ollut erityisesti pohtinut parisuhdeidentiteettiään. Naisten selkiintymätön vanhemmuusidentiteetti oli yhteydessä lapsettomuuteen, mikä viittaa siihen, ettei vanhemmuus kuulunut tälle naisryhmälle ajankohtaisiin asioihin (Waterman & Archer, 1993). Miehillä vanhemmuusidentiteetti oli harvemmin saavutettu kuin naisilla, eikä se ollut yhteydessä siihen, oliko heillä lapsia. Fadjukoff, Pulkkinen ja kollegat (2016) totesivat aiemmin samaan aineistoon perustuvassa tutkimuksessa, että tämä ero tuli ilmi myös silloin, kun tutkimus kohdistettiin vain niihin tutkittaviin, joilla oli lapsia. Samalla osoitettiin, että perheellisten miesten selkiintymätön vanhemmuusidentiteetti oli yhteydessä korkeaan vanhemmuuden stressiin ja toisaalta saavutettu vanhemmuusidentiteetti korkeaan psykososiaaliseen hyvinvointiin sekä miesten että naisten osalta.

Saavutettua identiteettiä oli yhä useammilla henkilöillä yhä useammilla elämänalueilla tutkittavien tullessa 50 vuoden ikään. Naisilla kokoaikaisen työn ulkopuolella oleville tyypillistä oli työidentiteetin selkiintymättömyys, mikä liittyy Pulkkisen ja Kokon (2010) aiemmin havaitsemaan työn henkilökohtaisen merkityksen vähenemiseen. Saavutettu identiteetti on ollut naisille tyypillisempää kuin miehille ihmissuhteisiin liittyvillä elämänalueilla aiemmissa harvoissa tutkimuksissa (esim. Fadjukoff ym., 2005; Lewis, 2003). Tämä tutkimus osoitti, että parisuhteen selkiintymättömyys on tyypillisempää miehille riippumatta parisuhdetilanteesta, vaikkakin selkiintymätön parisuhdeidentiteetti oli molempien sukupuolten osalta tyypillisempää, jos vakinaista parisuhdetta ei ollut.

Lapsesta aikuiseksi -pitkäaikaistutkimuksen tutkittavan joukon suhteellisen pienuus, useiden vuosien väli tutkimuskertojen välillä ja käytetty luokitteleva identiteettistatusmuuttuja rajoittivat tilastollisen käsittelyn mahdollisuuksia tässä aineistossa. Aikuisten elämäntilanteet vaihtelevat paljon ja yksilöllisesti. Tutkimuksessa kulloinenkin elämäntilanne pelkistettiin hyvin yksinkertaisiksi kyllä–ei-muuttujiksi tilastollisen tarkastelun mahdollistamiseksi, ja kutakin ikävaihetta tarkasteltiin erikseen. Jo tällaisenaankin tutkimus osoitti mielenkiintoisia yhteyksiä elämäntilanteen ja identiteettistatusten välillä. Näitä yhteyksiä olisi tulevaisuudessa tutkimuksissa tarpeen selvittää myös yksilötasolla tapahtuvia muutoksia seuraavalla pitkäaikaistutkimuksella (Bergman ym., 2003). Samoin olisi mielenkiintoista selvittää, onko elämäntilanteilla yhteyksiä myös eri elämänalueiden identiteettiin, esimerkiksi työtilanteella parisuhde- tai vanhemmuusidentiteettiin.

Tutkimusjoukko on kuitenkin edustava otos ikäluokkansa suomalaisista ja tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden seurata identiteetin muotoutumista läpi aikuiselämän. Aikuisuuteen yltävät

psykologiset pitkittäistutkimukset ovat kansainvälisesti harvinaisia, eikä näin pitkään jatkuneita identiteettiseurantoja ole muita. Tutkimuksessa seurattiin identiteetin muotoutumista useilla eri elämänaalueilla ja yhdistettiin seuranta kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Artikkelissa on myös pyritty kuvaamaan tutkimusajankohtien yhteiskunnallista tilannetta pääpiirteissään, koska yhtä ikäkohorttia seurattaessa on huomattava, että tulokset voivat liittyä joko eri ikävaiheisiin liittyvään normatiiviseen kehitykseen tai tiettyyn yhteiskunnalliseen aikaan ja tilanteeseen (Baltes, Lindenberger & Staudinger, 1998). Näitä yhteyksiä olisi tärkeää analysoida eri ikäkohortteja vertailemalla.

Tulokset vahvistavat ja täydentävät aiempaa tutkimustietoa identiteetin kehityksestä läpi aikuisuuden (esim. Cramer, 2004; Fadjukoff ym., 2005, 2010, 2019; Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko, 2016; Fadjukoff, Pulkkinen ym., 2016; Josselson, 1996). Nuorena aikuisena 27 vuoden iässä etsivä identiteetti oli yleistä, ja miehillä etsivä työidentiteetti liittyi kokoaikaisen työn ulkopuolella olemiseen, kun taas naisilla etsivä parisuhdeidentiteetti liittyi vakinaisen parisuhteen puuttumiseen. Nämä tulokset osoittavat, että aikuistumisen ikävaihe ja siihen liittyvä identiteetin etsintä ja omien valintojen tekeminen (esim. Arnett, 2000) samoin kuin monien lyhytaikaiset ja epätyypilliset työsuhteet (Pyöriä & Ojala, 2016) olivat todellisuutta jo 1980-luvulla eivätkä liity aikuistumiseen vasta 2000-luvulla.

Keski-ikäen eri ikävaiheissa alkaen 36 vuoden iästä toistuva havainto oli identiteetin selkiintymättömyyden yhteys siihen, ettei henkilöllä ollut tutkimushetkellä kokoaikaista työtä, parisuhdetta tai lapsia. Vaikka identiteettihaastattelun kysymyksenasettelu liittyy henkilön näkemyksiin työstä, parisuhteesta ja vanhemmuudesta, tulos vahvistaa identiteettiteorian mukaisesti, että identiteetti ei ole vain ajatuksia ja näkemyksiä, vaan kytkeytyy myös toimintaan (esim. Marcia, 1993). Toisaalta mielenkiintoista oli sekin, että miehillä lapsettomuus oli yhteydessä selkiintymättömään vanhemmuusidentiteettiin vain 36-vuotiaana ja selkiintymätön parisuhdeidentiteetti parisuhteen puuttumiseen vain 50-vuotiaana, vaikka selkiintymätön identiteetti oli kaikissa ikävaiheissa miehillä yleisempää kuin naisilla. Identiteetin selkiintymättömyys viittaa siihen, että miehet ovat kokeneet perhesuhteet naisten alueeksi, jolla heidän mahdollisuutensa tehdä omakohtaisia valintoja on vähäinen (Kroger, 2003; Marcia, 1993), tai ettei omien näkemysten ja sitoumusten pohdinta ole heille ajankohtaista tai merkityksellistä (Waterman & Archer, 1993). Samaan aineistoon perustuvissa aiemmissä tutkimuksissa osoitettiin, ettei selkiintymätön identiteetti ollut kenelläkään pysyvää näillä elämänaalueilla (Fadjukoff, Pulkkinen & Kokko, 2016; Fadjukoff, Pulkkinen ym., 2016). Jatkotutkimuksissa olisi syytä selvittää, viittaako tulos sykliseen identiteettikehitykseen, jossa elämäntapahtuma, esimerkiksi työsuhteen päätyminen, horjuttaa identiteettiasapainoa hetkeksi, mutta voi myöhemmin johtaa entistä vahvempaan saavutettuun identiteettiin (Marcia, 2002).

Tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että ulkoiset elämäntilanteet ovat yhteydessä identiteetin

muotoutumiseen läpi aikuisuuden, mutta että yksilöllinen vaihtelu on suurta eikä pikaisia päätelmiä pidä tehdä elämäntilanteiden perusteella. Myös saavutettua identiteettiä esiintyi kaikissa ikävaiheissa ja kaikissa elämäntilanteissa olevilla miehillä ja naisilla.

Artikkeli on saatu toimitukseen 3.5.2020 ja hyväksytty julkaistavaksi 29.7.2020.

Kiitokset

Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksen aineistonkeruuta on rahoittanut Suomen Akatemia: tutkimuksen huippuyksikkörahoitus vuosille 2000–2005, projekti 44858, v. 2002 rahoituspäätösnumero 202890, v. 2009 aineistonkeruu: rahoituspäätösnumerot 127125 sekä 118316 ja 135347, sekä v. 2020 aineistonkeruu: rahoituspäätösnumero 323541.

Lähteet

Adams, G. R. (1999). *The objective measure of ego identity status: A manual on theory and test construction*. Department of Family Relations and Applied Nutrition, University of Guelph. Guelph, Ontario, Canada.

Al-Owidha, A., Green, K. E. & Kroger, J. (2009). On the question of an identity status category order: Rasch model step and scale statistics used to identify category order. *International Journal of Behavioral Development*, 33, 88–96.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.

Baltes, P. B., Lindenberger, U. & Staudinger, U. M. (1998). Life-span theory in developmental psychology. Teoksessa W. Damon & R. M. Lerner (toim.), *Handbook of child psychology. Vol 1: Theoretical models of human development* (5. painos, s. 1029–1117). New York: John Wiley & Sons.

Bergman, L. R., Magnusson, D. & El-Khoury, B. M. (2003). *Studying individual development in an interindividual context: A person-oriented approach*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Berzonsky, M. D. (2003). Identity style and well-being: Does commitment matter? *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 3, 131–142. doi:10.1207/S1532706XID030203.

Berzonsky, M. D. & Adams, G. R. (1999). Re-evaluating the identity status paradigm: Still useful after 35 years [Commentary]. *Developmental Review*, 19, 557–590. doi:10.1006/drev.1999.0495.

Côté, J. E. & Levine, C. G. (2002). *Identity formation, agency, and culture: A social psychological synthesis*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Cramer, P. (2004). Identity change in adulthood: The contribution of defense mechanisms and life experiences. *Journal of Research in Personality*, 38, 280–316.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York: Norton.
- Fadjukoff, P. (2007). *Identity formation in adulthood*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 319. University of Jyväskylä.
- Fadjukoff, P., Feldt, T., Kokko, K. & Pulkkinen, L. (2019). Identity status change within personal style clusters: A longitudinal perspective from early adulthood to midlife. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 19(1), 1–17. doi:10.1080/15283488.2019.1566066.
- Fadjukoff, P., Kokko, K. & Pulkkinen, L. (2007). Implications of timing of entering adulthood for identity achievement. *Journal of Adolescent Research*, 22(5), 504–530. doi:10.1177/0743558407305420.
- Fadjukoff, P., Kokko, K. & Pulkkinen, L. (2010). Changing economic conditions and identity formation in adulthood. *European Psychologist*, 15(4), 293–303. doi:10.1027/1016-9040/a000061.
- Fadjukoff, P. & Kroger, J. (2016). Identity development in adulthood: Introduction. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 16(1), 1–7. doi:10.1080/15283488.2015.1121821.
- Fadjukoff, P. & Pulkkinen, L. (2006). Identity formation, personal control over development, and well-being. Teoksessa L. Pulkkinen, J. Kaprio & R. Rose (toim.), *Socioemotional development and health from adolescence to adulthood* (s. 265–285). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fadjukoff, P., Pulkkinen, L. & Kokko, K. (2005). Identity processes in adulthood: Diverging domains. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 5(1), 1–20. doi:10.1207/s1532706xid0501_1.
- Fadjukoff, P., Pulkkinen, L. & Kokko, K. (2016). Identity formation in adulthood: A longitudinal study from age 27 to 50. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 16(1), 8–23.
- Fadjukoff, P., Pulkkinen, L., Lyyra, A.-L. & Kokko, K. (2016). Parental identity and its relation to parenting and psychological functioning in middle age. *Parenting: Science and Practice*, 16(2), 87–107.
- Ferrer-Wreder, L. & Kroger, J. (2020). *Identity in adolescence 4e*. London: Routledge. doi:10.4324/9781315165806.
- Goossens, L. (2001). Global versus domain-specific statuses in identity research: A comparison of two self-report measures. *Journal of Adolescence*, 24(6), 681–699. doi:10.1006/jado.2001.0438.
- Grotevant, H. D., Thorbecke, W. & Meyer, M. L. (1982). An extension of Marcia's identity status interview into the interpersonal domain. *Journal of Research in Personality*, 28, 436–452.

- Josselson, R. (1996). *Revising herself: The story of women's identity from college to midlife*. New York: Oxford University Press.
- Kiander, J. (2001). Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. VATT-julkaisu 27:5. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Kroger, J. (2003). What transits in an identity status transition? *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 3, 197–220.
- Kroger, J. & Haslett, S. J. (1991). A comparison of ego identity status transition pathways and change rates across five identity domains. *International Journal of Aging and Human Development*, 32, 303–330.
- Kroger, J. & Marcia, J. E. (2011). The identity statuses: Origins, meanings, and interpretations. Teoksessa S. J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (toim.), *Handbook of identity theory and research* (s. 31–53). New York: Springer. doi:10.1007/978-1-4419-7988-9_2.
- Kroger, J., Martinussen, M. & Marcia, J. E. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 33(5), 683–698.
- Lachman, M. E. (2004). Development in midlife. *Annual Review of Psychology*, 55, 305–331.
- Lewis, H. L. (2003). Differences in ego identity among college students across age, ethnicity, and gender. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 3, 159–189.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551–558.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. Teoksessa J. Adelson (toim.), *Handbook of adolescent psychology* (s. 159–187). New York: John Wiley & Sons.
- Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. Teoksessa J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer & J. L. Orlofsky (toim.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (s. 3–21). New York: Springer-Verlag.
- Marcia, J. E. (2002). Identity and psychosocial development in adulthood. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2, 7–28. doi:10.1207/S1532706XID0201_02.
- Marcia, J. E. (2007). Theory and measure: The identity status interview. Teoksessa M. Watzlawik & A. Born (toim.), *Capturing identity: Quantitative and qualitative methods* (s. 1–14). Lanham, MD: University Press of America.
- McAdams, D. P. (2006). The role of narrative in personality psychology today. *Narrative Inquiry*, 16, 11–18. doi:10.1075/ni.16.1.04mca.
- Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M. & Vollenbergh, W. (1999). Patterns of adolescent identity development: Review of literature and longitudinal analysis. *Developmental Review*, 19, 419–461.

- Pulkkinen, L. (2017). *Human development from middle childhood to middle adulthood: Growing up to be middle-aged*. Yhteistyössä Katja Kokon kanssa. London: Routledge.
- Pulkkinen, L., Kinnunen, M.-L., Kokko, K., Fyrsten, S., Kinnunen, U. & Pitkänen, T. (2003). *40+ Erään ikäluokan selviytymistarina*. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja.
- Pulkkinen, L. & Kokko, K. (toim.) (2010). *Keski-ikä elämänvaiheena*. Reports from the Department of Psychology, 352. Jyväskylä, Finland: University of Jyväskylä. Haettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/24873>.
- Pyöriä, P. & Ojala, S. (2016). Nuorten työasenteet puntarissa – eroaako Y-sukupolvi edeltäjistään? *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(1), 31–42. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016060613324>.
- Syed, M. (2012). The past, present, and future of Eriksonian identity research: Introduction to the special issue. *Identity*, 12(1), 1–7. doi:10.1080/15283488.2012.632362.
- Valde, G. A. (1996). Identity closure: A fifth identity status. *The Journal of Genetic Psychology*, 157, 245–254.
- Vleioras, G. & Bosma, H. A. (2005). Are identity styles important for psychological well-being? *Journal of Adolescence*, 28, 397–409.
- Waterman, A. S. (1999). Commentary. Identity, the identity statuses, and identity status development: A contemporary statement. *Developmental Review*, 19, 591–621.
- Waterman, A. S. (2015). What does it mean to engage in identity exploration and to hold identity commitments? A methodological critique of multidimensional measures for the study of identity processes. *Identity*, 15(4), 309–349. doi:10.1080/15283488.2015.1089403.
- Waterman, A. S. & Archer, S. (1993). Identity status during the adult years: Scoring criteria. Teoksessa J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer & J. L. Orlofsky (toim.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (s. 241–333). New York: Springer.
- Whitbourne, S. K. (1986). *The me I know: A study of adult identity*. New York: Springer.